

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย
จังหวัดเชียงใหม่

THE PROPAGATION OF BUDDHISM : THE DEVELOPMENT OF THE FORMAT AND
METHOD OF PROACTIVE STRATEGY OF THAI SANGHA
IN CHIANG MAI THAILAND

พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์^๑

ดร.ปรารภ แก้วเศษ^๒

พระราชวรเมธี (ดร.)^๓

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทยจังหวัดเชียงใหม่ มีความมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่เชิงรุกของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ปัญหาการใช้รูปแบบเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันไม่มีมาตรฐานและไม่มีเอกภาพ ปัญหาการขาดบุคลากรทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสที่ทำงานอย่างทุ่มเท และเสียสละในการทำงานเผยแผ่อย่างจริงจัง ปัญหาจากสภาพการไม่ปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับศักยภาพของวัด ปัญหาการส่งเสริมวัดต้นแบบของการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนรวมทั้งปัญหาด้านเทคนิคการสอนธรรมะของพระสงฆ์เกิดจากความสามารถทั้งในด้านการใช้ภาษาและลีลาการเทศนา ซึ่งเกิดจากไม่ได้ศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้การเผยแผ่ธรรมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ ในอนาคตคณะสงฆ์จะขาดบุคลากรเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นความเสียดต่อความมั่นคงทางด้านคุณธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนา การพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกสำหรับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นข้อเสนอจากผู้วิจัยนั้น ประกอบด้วยรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในลักษณะ ๓ รูปแบบ ประกอบด้วย ๑) การจัดโครงการธรรมะสัญจร โดยส่งพระวิทยากรไปอบรมประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) การจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อการอบรมเยาวชนและประชาชนทั้งในวัดและตามโรงเรียน และ ๓) การเทศนาธรรม ได้แก่ การเทศน์ในงานพิธีต่างๆ ตามที่ได้รับอาราธนาและการบรรยายธรรมในงานต่างๆ โดยรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งสามรูปแบบนี้เหมาะสมกับสังคมจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากสังคมดังกล่าวคนส่วนใหญ่มีจิตใจอ่อนโยนและใช้ชีวิตบนพื้นฐานของหลักธรรมตามพระพุทธศาสนา ซึ่งหากมีการนำรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกข้างต้นไปส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ก็จะทำให้ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เหมาะสมและมีสังคมที่สงบสุขมากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบการเผยแผ่, วิธีการเผยแผ่, จังหวัดเชียงใหม่

^๑ นักศึกษาปริญญาเอก คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^๒ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^๓ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

The research objectives were to study the problem of Buddhism propagation of Thai Sangha in Chiang Mai province and to develop the format and method of proactive strategy of Thai Sangha in Chiang Mai province. This research found the present characteristics of Buddhism propagation format in Chiang Mai province included non-standardized and less harmonious way of teaching, less potential human resources, both monks and persons, for religious teaching, irresponsive improvement of policy execution to the single characteristics of each temple, and less attractive and effective teaching media. Additionally, in the future, there would be less qualified superior and subordinate monks which could be a morality risk in Thai society. The recommended proactive methods of Buddhism propagation for Thai monks ensemble in Chiang Mai province included 1) “Dharma (Buddhism) Road Show” which the monks ensemble will act as a troop of Buddhism lecturers in various communities 2) “Dharma (Buddhism) Learning Center in Public Places; Temples and Schools” for people in all ages, and 3) direct morality teaching within various ritual happenings for public audience. These three recommended methods would be suitable for Chiang Mai society due to the people’s traits in the province that have been generous and Buddhism-based living. The promotion and application of the concrete Buddhism propagation as recommended will be the mechanism for making greatly appropriate way of living and peaceful area for the people in the province.

Keywords propagation pattern, propagation methods, Chiang Mai

๑. บทนำ

ครั้งพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เมืองต่าง ๆ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ มีประชาชนเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระพุทธศาสนาเจริญไปสู่เมืองต่าง ๆ เป็นลำดับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีการสืบทอดและพัฒนาตามยุคสมัยจากพระศาสดาสู่พระสาวก รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่ใช้มีการสืบทอดเรื่อยมาหลายรูปแบบ อาทิ การแสดงธรรม^๒ การสนทนาธรรม^๓ การแนะนำสั่งสอน^๔ การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส^๕ และการตอบปัญหาข้อข้องใจ^๖ โดยที่พระพุทธเจ้าได้ประทานหลักการและเทคนิคการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการเผยแผ่เมื่อพระพุทธศาสนามีความมั่นคงแล้ว พระพุทธองค์ก็ประกาศดับขันธปรินิพพาน ดังพุทธดำรัสว่า มารผู้มีบาป ท่านจงอย่ากังวลเลย อีกไม่นาน การปรินิพพานของตถาคตจะมีจากนี้ไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน^๗ จากพระพุทธดำรัสนี้ แสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเพราะมีศาสนทายาทสืบทอดครบทั้งบริษัท ๔ ซึ่งมีพระธรรมทูตทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนตามอุดมการณ์ที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ นับตั้งแต่

การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นต้นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตก็มีการพัฒนารูปแบบ วิธีการเผยแผ่มาตามลำดับ^๘

พระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญต่อความรุ่งเรือง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ที่จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ คือการนำหลักธรรมไปสู่ประชาชนเพื่อให้ชนทั้งหลายได้มีสัมมาทิฐิ และมีการประพฤติตนเป็นสมาธิปฏิบัติ จึงจะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง สังคม และครอบครัว ในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัดเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ประชาชนมีวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นเสน่ห์ความงามที่มีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา เหตุที่ทำให้ประชาชนชาวเชียงใหม่มีวัฒนธรรมดีงาม ส่วนหนึ่งได้รับวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์ในจังหวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชน การเผยแผ่ธรรมะที่ได้รับความนิยมและประสบความสำเร็จอย่างมากในจังหวัดเชียงใหม่ คือ รูปแบบการจัดโครงการธรรมะสัญจร รูปแบบการจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนด้วยการเทศนา รูปแบบการบรรยายธรรมเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่คณะสงฆ์ใช้เพื่อเผย

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๑๐ / ๒๐ / ๒๗.

^๓ ส.ส. (ไทย) ๑๙ / ๙๐๑ / ๔๓๔.

^๔ ส.ส. (ไทย) ๑๗ / ๘๗ / ๑๔๗.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๖๐ / ๗๒.

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๙ / ๘๒๗ / ๔๐๐.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐ / ๑๗๕ / ๑๒๔.

^๘ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา, สมัยแรกพระพุทธศาสนาเป็นประธานของประเทศในสุวรรณภูมิอยู่ที่นี้ ที่แผ่นดินสยาม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕) หน้า ๒๓-๒๔.

แม่พระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ละวัดก็ประสบความสำเร็จในการทำงานเผยแผ่เชิงรุก

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุก ซึ่งเป็นรูปแบบและวิธีการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีหลักธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบัน

๒. ความมุ่งหมายของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่

๒. เพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่เชิงรุกของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่

๓. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การสำรวจ (Survey) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Guideline) กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส นักวิชาการ ผู้บริหาร ที่เชี่ยวชาญการเผยแผ่ธรรมะ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ พระภิกษุผู้ปฏิบัติการเผยแผ่ธรรมะ และกลุ่มทั่วไป (General Informants) ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ธรรมะ คือ

นักวิชาการ ในพื้นที่ที่ศึกษา ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการแบบพรรณนาวิเคราะห์

๔. ผลการศึกษา

จากการศึกษาสภาพปัญหาของการเผยแผ่ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีปัญหาการใช้รูปแบบเผยแผ่ธรรมะไม่เป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน ต่างวัดต่างทำไม่มีการสร้างเครือข่าย ขาดบุคลากรที่ทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละในการเผยแผ่ธรรมะอย่างจริงจัง พระสงฆ์ขาดองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่ ปัญหาด้านนโยบายกับการปฏิบัติงานจริง มีแต่การนำเสนอผลงานเป็นหลัก ไม่มีการปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับศักยภาพของวัด นโยบายจึงเป็นลักษณะการออกคำสั่งให้นำไปปฏิบัติ เป็นนโยบายที่ไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้วออกเป็นนโยบาย แต่ละยุคแต่ละสมัยนโยบายต่างกัน ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพในการปฏิบัติ นโยบายส่วนกลางกับนโยบายต่างจังหวัด ไม่มีความสอดคล้องกัน ปัญหาการส่งเสริมวัดต้นแบบด้านการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งคณะสงฆ์ควรมีนโยบายเป็นยุทธศาสตร์การเผยแผ่เป็นแผนระยะยาว ให้พระสงฆ์ทั่วประเทศมีนโยบายปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน ด้านการส่งเสริมการเผยแผ่ การพัฒนาบุคลากรทางพระศาสนา ให้มีองค์ความรู้ในหลักธรรม หลักการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ จัดทำวัดต้นแบบด้านการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนเพื่อเป็นตัวอย่างแก่วัดต่าง ๆ ปัญหาบุคลากรขาดการศึกษา พระสงฆ์ที่มีความสามารถทั้งด้านการใช้ภาษา ลีลาการเทศนา มีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากขาด

ความรู้ในการถ่ายทอดธรรมะ เพราะไม่มีการศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง พระสงฆ์เรียนไม่จบนักธรรม ไม่เรียนหลักธรรม ขาดองค์ความรู้การสื่อสาร ไม่เข้าใจเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา ขาดเทคนิคและศิลปะการแสดงธรรม ในอนาคตคณะสงฆ์จะขาดบุคลากรเป็นจำนวนมาก วัดก็จะเกิดภาวะขาดเจ้าอาวาส ขาดคนดูแล เป็นอันตรายต่อความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา ประชาชนจะเสื่อมจากธรรมทางพระพุทธศาสนา

บุคลากรทางพระศาสนาไม่มีความรู้ในเรื่องภาษา เช่น การใช้น้ำเสียง การใช้ภาษาพูด การใช้ภาษาตลาด การใช้ภาษาธรรม การใช้ภาษาโลก การเป็นนักเผยแผ่ที่ดีต้องมีสัมมาวาจา การเจรจาชอบ ในการสอนธรรมะแก่ประชาชน คณะสงฆ์ขาดการสร้างบุคลากรทดแทน ขาดการเอาใจใส่จากเจ้าคณะ ผู้ปกครองและภาครัฐในการสร้างบุคลากร และการจัดการศึกษาด้านการเผยแผ่แก่ศาสนทายาท ปัจจุบันบุคลากรทางพระศาสนาอยู่ในภาวะขาดแคลน การเผยแผ่ธรรมะที่ไม่มีประสิทธิภาพทำให้การเผยแผ่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะพระสงฆ์ไม่มีความรู้เรื่องหลักธรรม การใช้ภาษา การถ่ายทอดหัวข้อธรรมไม่ชัดเจน ไม่รู้วิธีการใช้ศิลปะเพื่อการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน การจัดการศึกษาไม่ทั่วถึง การที่พระสงฆ์จะเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน ก็เป็นเรื่องยากที่จะมีพระสงฆ์มาเทศน์ มาบรรยายธรรมแก่ประชาชน เพราะพระสงฆ์ขาดความรู้ในหลักธรรม หลักการเผยแผ่ ที่สำคัญขาดประสบการณ์การเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน ปัญหาด้านสื่อตัวอย่างที่ดี สื่อบุคคลมีความสำคัญอย่างมาก เพราะประชาชนให้ความสำคัญต่อสื่อบุคคลเป็น

อันดับแรก ถ้าคณะสงฆ์สร้างบุคลากรทางพระศาสนาให้มีการศึกษาดี มีความประพฤติอยู่ในศีลในธรรม จะทำให้ประชาชนให้ความศรัทธา นับถือ แต่ถ้าพระสงฆ์มีข่าวด้านลบก็ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา ไม่เคารพ ไม่นับถือ เพราะสื่อบุคคลที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้มีจำนวนน้อยที่ประชาชนจะให้ความเชื่อมั่น ความนับถือ การใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่ธรรมะบุคลากรทางพระศาสนาก็มีจำนวนไม่มากที่สามารถใช้สื่อได้ ออกสื่อเป็น เพราะขาดความรู้ ขาดทักษะที่ดี การใช้สื่อเพื่อการเผยแผ่ธรรมะจะมีปัญหาด้านการใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก คณะสงฆ์ต้องรีบแก้ไขสร้างสื่อบุคคลให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเพื่อสนองงานพระศาสนา ถ้าละเลยพระศาสนาจะขาดสื่อบุคคลที่จะมาช่วยงานพระศาสนา ทำให้พระศาสนาอยู่ในสถานะขาดบุคลากร ส่งผลกระทบต่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาในอนาคต

การพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุก คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ได้พัฒนาการเผยแผ่เชิงรุกในลักษณะ ๓ รูปแบบ ๑) การจัดโครงการธรรมะสัญจร ๒) การจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ๓) การเทศนาธรรม รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๓ รูปแบบนี้เหมาะสมกับสังคมเชียงใหม่ เพราะสามารถนำธรรมะเข้าหาคนได้อย่างทั่วถึง เป็นรูปแบบที่คณะสงฆ์นำมาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน เพราะสามารถใช้ได้เหมาะสมถูกกับงาน ถูกกับคน และสามารถประยุกต์ใช้ได้กับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

การพัฒนาแบบการจัดโครงการธรรมะสัญจร เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับบ้านเมือง มหาวิทยาลัย และ

สถาบันการศึกษา มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมมา ฟังธรรม ณ วัดใกล้บ้านในชุมชน ทำให้มีประชาชนและเยาวชนเข้ามาช่วยดำเนินการ ประสานงาน เตรียมเอกสาร จัดสถานที่ การจัดโครงการ ธรรมะสัญจรนี้ มีการนำสิ่งของไปแจกแก่ประชาชนที่มาฟังธรรม มีการแจกรางวัลแก่ผู้ตอบปัญหาธรรมะได้ บางครั้งมีประชาชนทำบุญเป็นจำนวนมาก จะมอบเงินให้แก่วัดหรือชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาวัดและชุมชน ประชาชนและเยาวชนจึงให้ความสนใจ โครงการนี้เป็นจำนวนมาก คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่จึงพัฒนาโครงการนี้จากเดิมทำกันระหว่างคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมือง ปัจจุบันได้มีการร่วมมือกันทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครอง วัด และเยาวชนในท้องถิ่น ทำให้คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่มุ่งพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนทุกพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ช่วยกันพัฒนาชุมชน พัฒนาคณะให้มีความรู้ ให้มีศีลธรรม พระสงฆ์กับชุมชนมีความใกล้ชิดกัน ทำให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาคน พัฒนาประเทศชาติให้มีความร่มเย็นอยู่ในร่มธรรมของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาารูปแบบการเผยแผ่ธรรมะ ด้วยการจัดวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมคนจากร้ายเป็นดี จากดีให้เป็นคนดียิ่งขึ้น วัดพระธาตุศรีจอมทองเป็นวัดที่มีความโดดเด่นด้านการปฏิบัติธรรม ดำเนินตามรอยอดีตเจ้าอาวาสจนถึงปัจจุบันที่เผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนด้วยการจัดวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม จัดวัดต้อนรับประชาชนที่มาจากทิศต่าง ๆ หลวงพ่อ

พระธรรมมังคลาจารย์ (ทอง สิริมฺจฺโล) สร้างอาคารปฏิบัติธรรมสำหรับพระสงฆ์และประชาชน จัดพระวิปัสสนาจารย์สอนกรรมฐานทุกวัน เพราะมีประชาชนมาปฏิบัติธรรมมากตลอดปี วัดสอนวิปัสสนากรรมฐานจัดเวียนเทียนรอบพระธาตุตลอดปี มีการสอบอารมณ์กรรมฐานผู้ปฏิบัติธรรมทุกวัน โดยมีที่พักฟรี อาหารฟรีแก่ผู้ปฏิบัติธรรม มีพระสอนกรรมฐานทุกวัน (ยกเว้นวันพระ) ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องเข้าสู่อารมณืกับพระอาจารย์เกี่ยวกับการปฏิบัติทุกวัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับการปฏิบัติ จะได้รับรู้ระดับการปฏิบัติของตนเองและแก้ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติ หลวงพ่อทองจะสอนผู้เข้าปฏิบัติใหม่ทุกวันช่วงเย็นเวลาขึ้นกรรมฐานด้วย ส่วนผู้ปฏิบัติที่เป็นชาวต่างชาติ ทางสำนักจะมี พระ แม่ชีที่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษคอยแปลคำสอนให้แก่ผู้ปฏิบัติเป็นภาษาอังกฤษ และผู้ปฏิบัติสามารถอยู่วัดได้นานเป็นเดือน

การพัฒนาารูปแบบการเผยแผ่ธรรมะ ด้วยรูปแบบการเทศนาและการบรรยายธรรม พระสงฆ์ในจังหวัดเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนด้วยการเทศนาและการบรรยายธรรม เน้นวิธีการแนะให้ทำ นำให้ดู มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติโดยให้เสียงเป็นสื่อ นำ เพื่อสร้างความสนใจแก่คนฟัง พระสุวรรณเมธี (แสวง ปญญาปชโชโต) ท่านเป็นพระเป็นต้นแบบด้านการใช้เสียงเพื่อการเทศนาธรรมและการบรรยายธรรมแก่ประชาชน ท่านได้เสนอว่า พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกสามารถหยั่งรู้จิตใจมนุษย์ การเผยแผ่ของท่านจึงเปรียบเสมือนนายแพทย์รักษาคนป่วยด้วยโอสถ แต่ปัจจุบันเราเผยแผ่ธรรมะหรือเทศน์

ตามความถนัด มีการเทศนาแบบธรรมวัตร อ่านตามคัมภีร์ เทศนาแบบปฏิภาณ พระสุพรรณเมธี แสดงพระธรรมเทศนาจะสังเกตดูเหตุการณ์เฉพาะหน้า ซึ่งรับงานเผยแผ่ทุกรูปแบบ ทั้งงานที่เรียกว่าฆวนรตถ้วน เป็นโครงการธรรมะสัญจรและการเทศนาผ่านงานประเพณี อาทิ งานศพ งานอบรมอื่น ๆ เป็นต้น

จุดพิเศษของพระสุพรรณเมธี มีพรสวรรค์ด้านการใช้เสียงพากย์แทนตัวละครต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ทำให้ได้รับความสนใจจากประชาชน เพราะท่านจำนิทานธรรมบทได้ดี มีไหวพริบพากย์เสียงต่าง ๆ ได้ดี เวลาสอนเด็กอนุบาลก็จะแต่งเพลงประกอบ มีการบรรยายและการพากย์ด้วยทั้งเสียงคนแก่ เสียงเด็ก คนฟังทั้ง สามารถนำไปใช้ได้ทุกงาน ทั้งเทศนา บรรยาย ปาฐกถา และสอนเด็กนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับงาน การไปสอนที่โรงเรียนจะเป็นแบบธรรมศีตา มีการแต่งเป็นเพลงคุณธรรมว่า “ชั่วโมงจริยะ เราไปไหว้พระเออะนะพวกเรา พวกเรานี้อย่าซึกซ้า ตูลุงท่านमारोทำพวกเรา ชั่วโมงจริยะ เราไปไหว้พระเออะนะพวกเรา พวกเรานี้อย่าซึกซ้า พวกเรานี้อย่าละเลย อาจารย์เฉลยเขยชมพวกเรา” และใช้เพลงสุจิตุติ เป็นการสอนด้วยรูปแบบธรรมศีตา จะสมมติตัวเองเป็นเด็กโดยใช้ชื่อน้องแจ้ว จะมีการถามว่าแจ้วร้องเป็นเพลงได้ไหม น้องแจ้ว ตอบว่า ได้เจ้าคะ ร้องให้ฟังหน่อย น้องแจ้ว เจ้าคะ

ฟัง ๆ โปรดจงฟังให้ตั้งใจหน่อย ฟังแล้วอย่าทอดถอย เราเป็นเด็กน้อยต้องคอยฟัง

คิด ๆ ฟังแล้วคิดให้เป็น คิด ๆ ฟังแล้วคิดให้เป็น จิตใจเยือกเย็น เพราะเราคิดเป็น จึงไม่เกิดปัญหา

ถาม ๆ อยากราบเนื้อความต้องถามดูก่อน ถาม ๆ อยากราบเนื้อความต้องถามดูก่อน เมื่อท่านออกปากกล่าวสอน ๆ ต้องถามไว้ก่อนเพื่อความมั่นใจ

เขียน ๆ เราเป็นนักเรียนต้องเขียนไว้ก่อน เขียน ๆ เราเป็นนักเรียนต้องเขียนไว้ก่อน เขียนไว้เพื่อความแน่นอน ๆ แต่เขียนไว้ก่อน ๆ ที่เราจะลืม

ทั้งหมดนี้เป็นเทคนิคที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเทศนา บรรยาย เพื่อให้คนฟังเกิดความเข้าใจง่ายขึ้น เกิดความเพลิดเพลินในการฟังธรรม

การเทศนาในวัดจะมีการแสดงพระธรรมเทศนาในช่วงวันพระ จะมีประชาชนมาทำบุญตักบาตร ขั้นตอนมีการนำประชาชนกราบพระ รัชศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อจบแล้วมีการถวายอาหารเข้าแด่พระสงฆ์ทั้งวัด ขณะที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเข้า จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาแก่ประชาชนที่มาทำบุญ ขณะรอรับพรจากพระสงฆ์ การจัดลักษณะนี้ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างดี การเทศนาและการบรรยายธรรมนอกวัด ส่วนมากจะรับไปเทศน์ในงานบำเพ็ญกุศลศพส่วนมาก เป็นที่นิยมในจังหวัดเชียงใหม่ ถ้ามีงานศพ จะต้องมีการเทศน์หน้าศพ เพื่อให้เจ้าภาพและแขกที่มา ได้รับธรรมะมีหลักในการดำเนินชีวิต เป็นการรักษาประเพณีการเทศน์อานิสสงฆ์หน้าศพ ซึ่งเป็นประเพณีการเทศน์ที่ได้รับการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เพื่อให้คนอยู่ได้มีหลักจะได้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ผู้มางานศพได้เห็นสัจธรรมของชีวิต สามารถปรับเปลี่ยนนิสัยคนจากร้ายกลายเป็นดี จากฝึกกลายเป็นคน จากสับสนเป็นสงบสุข เพราะอรรถรสของพระธรรม

เทศนา ซึ่งการเทศนามีแบบอ่านไปตามคัมภีร์ภาษาไทยและเป็นภาษาล้านนา ตัวธรรมอักษรล้านนา จะเทศน์เรื่องเทวทูตบ้าง เรื่องพระคุณพ่อ พระคุณแม่ โดยนักปราชญ์แต่โบราณได้แต่งไว้ก็นำมาเทศน์ แต่ปัจจุบันนักเทศน์ปรับเปลี่ยนการเทศน์ การบรรยายจะเลือกเอาหัวข้อธรรมะมาเทศน์ให้เหมาะสมกับงาน คนเชียงใหม่จึงฟังเทศน์กันบ่อยที่สุด เพราะธรรมเนียมปฏิบัติของทางภาคเหนือเมื่อมีงานศพจะต้องมีเทศน์ทุกคืน ตั้งศพก็คืนก็จะมีสวดและเทศน์ทุกวัน พอพระเทศน์จบก็จะมีสวดรับเทศน์จบเดียว ไม่มีพักเหมือนทางภาคกลาง เพื่อให้เจ้าภาพและแขกที่มางานได้มีสติได้ขบคิดหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์กับการดำเนินชีวิต

คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่พัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งรูปแบบการเทศนาธรรม การบรรยายธรรม การสอนศีลธรรม การอบรมประชาชน การจัดการธรรมะสัญจร การอบรมวิปัสสนากรรมฐาน การจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะทั้งหมดนี้เป็นรูปแบบที่คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ได้พัฒนาเพื่อนำมาใช้เพื่อการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน นำประชาชนเข้าสู่ธรรมะทางพระพุทธศาสนา

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตด้านลักษณะด้านกายภาพของสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานที่ พบว่า วัดพระธาตุศรีจอมทองเป็นวัดที่มีสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติเป็นอย่างมาก เพราะมีความสงบร่มรื่น โดยทางวัดพระธาตุศรีจอมทองมีการจัดปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนตลอดปี ทำให้ประชาชนมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต มีประชาชนเข้ามาศึกษาหลักธรรมด้านการ

ปฏิบัติเป็นจำนวนมาก พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดมีการพัฒนาสร้างบุคลากรเพื่อสอนกรรมฐานแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีประเพณีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์และการสงฆ์น้ำพระธาตุ มีกิจกรรมนำประชาชนปฏิบัติธรรมตลอดปี นำประชาชนฟังธรรมตลอดปี นำประชาชนเวียนเทียนตลอดปี และประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมให้ความศรัทธาต่อหลวงพ่ोज้าอาวาสเป็นอย่างมาก เพราะเจ้าอาวาสให้การสอนแนวทางการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนที่มาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมให้ความเคารพหลวงพ่ोज้าอาวาสและพระสงฆ์ในพระอารามเป็นอย่างมาก และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตพบว่า วัดศรีโสดา มีการจัดโครงการธรรมะสัญจร โดยหมุนไปตามอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ เป็นโครงการที่ทำให้วัด คน ชุมชนได้ประโยชน์ สามารถพัฒนาคน ให้มีศีลธรรมพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญเพราะการเกี่ยวเนื่องระหว่างฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักร นำปัจจัยที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมไปพัฒนาพื้นที่ได้ ที่สำคัญเป็นการดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทำให้เยาวชนเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม เป็นการนำธรรมะสู่เยาวชนให้มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาและเห็นความสำคัญของชุมชน ที่จะร่วมกันสร้างและพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมที่น่าอยู่

รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ประสบความสำเร็จ ทั้งด้านการเทศน์ การบรรยาย การสอน การปาฐกถา การจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

และการจัดโครงการธรรมะสัญจร โดยมีการพัฒนาวิธีการเผยแผ่ด้วยการใช้ภาษาให้สอดคล้องกับกลุ่มคนฟัง มีการพัฒนาบุคลากรทางพระศาสนา ร่วมกันระหว่างวัดกับสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างบุคลากรให้มีความรู้ในหลักการใช้รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในหลักการสวดมนต์ภาวนา การศึกษาเล่าเรียน ส่งเสริมให้มีการพากเพียรปฏิบัติธรรม และสร้างความสันทัดการสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน คณะสงฆ์เชียงใหม่จึงมุ่งสร้างบุคลากรให้มีการศึกษาดี คือมีความรู้ในเรื่องรูปแบบที่ใช้ในการเผยแผ่ มีการใช้ภาษาอย่างเหมาะสม คือรู้วิธีการใช้ภาษาให้คนฟังเข้าใจคำสอนที่สื่อออกไป ใช้ภาษาอย่างทันสมัย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต พบว่า รูปแบบการเผยแผ่ที่มีความโดดเด่น คือ การสอนวิปัสสนากรรมฐาน วัดพระธาตุศรีจอมทอง มีรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐานทำให้เป็นวัดที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด มีการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรม มีการสร้างบุคลากรทางพระศาสนา มีการพัฒนาสถานที่ มีการผลิตพระวิปัสสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำหน้าที่สอนกรรมฐานแก่ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรม วิธีการที่ใช้มีการสอนวิปัสสนากรรมฐานตลอดปี มีพระสงฆ์คอยเป็นกัลยาณมิตรสอบถามธรรมฐานทุกวัน เพื่อติดตามการปฏิบัติของผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ทำให้วัดพระธาตุศรีจอมทองเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียง เพราะมีการพัฒนารูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐานแก่ประชาชนทั้งคนไทยและชาวต่างชาติอย่าง

ต่อเนื่อง มีการพัฒนาวิธีการเผยแผ่ การใช้ภาษาเพื่อการสอนที่ง่ายต่อการเข้าใจ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเข้าใจในสิ่งที่พระวิปัสสนาสอน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้เพราะมีการสืบสานการเผยแผ่ธรรมะที่เจ้าอาวาสได้วางรากฐานไว้ พระสงฆ์รุ่นหลังปฏิบัติตามปณิธานของบูรพาจารย์ที่ได้วางรากฐานไว้ ทำให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การจัดโครงการธรรมะสัญจร เป็นโครงการที่ได้รับความสนใจจากประชาชนและคนหนุ่มสาวเป็นจำนวนมาก เพราะสามารถถึงกลุ่มเยาวชนเข้ามาสู่โครงการได้ กลุ่มเยาวชนให้ความสนใจในการช่วยเหลือกิจกรรม ให้ความสนใจในการฟังธรรม ถามตอบปัญหาธรรมะ ให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้ตนเองมีศีลธรรม อีกทั้งเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านตนเองด้วย ทำให้โครงการธรรมะสัญจรหรือธรรมะเคลื่อนที่ ซึ่งเยาวชนจะเรียกโครงการนี้ว่า ธรรมะรถด่วน ได้รับการตอบรับจากประชาชนเป็นจำนวนมาก

๕. การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัญหาการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์สอดคล้องกับแนวคิดของ สนิท ศรีสำแดง^๔ ที่กล่าวว่าพระสงฆ์ทำหน้าที่สื่อธรรมะกับประชาชนเป็นจำนวนมากขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสื่อมวลชน (Mass Media) เพราะสื่อ

^๔ สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนากับการศึกษา, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒๕-๒๓๔.

เป็นตัวชักนำให้รู้จัก ให้เกิดความชัดเจน พระสงฆ์ขาดอุปกรณ์ (Aid) คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องช่วย อุปกรณ์ในการช่วยเหลือ ให้สำเร็จประโยชน์ ขาดสื่ออุปกรณ์ ได้แก่ อุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยให้การสื่อสารสำเร็จ ประโยชน์ ให้รู้จัก หรือให้เกิดความชัดเจน ขาดเทคนิค คือ วิธีการที่จะนำไปใช้ เพื่อให้สื่อ อุปกรณ์นั้นสามารถสนองตอบเป้าหมายของการให้ความรู้ทางวิชาการสำเร็จหรือบรรลุ เป้าหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้การสื่อสารธรรมะกับประชาชนไม่ประสบความสำเร็จเพราะขาดหลักองค์ความรู้ในด้าน การใช้สื่อ ด้านปัญหาบุคลากรขาดคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุนทร รตนปญโญ (มติยาภักดิ์)^{๑๐} ที่กล่าวว่าพระสงฆ์ที่ออกไป ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะยังไม่มีความรู้ ไม่แตกฉานในหลักเท่าที่ควร ไม่รู้ নিরুদ্দি ปฏิสัมพันธ์เพียงพอ (เชี่ยวชาญด้านภาษา) ไม่รู้จักวิเคราะห์บริบทผู้ฟัง ไม่รู้จักการถ่ายทอด ธรรมะแบบวิทยาการโลกยุคใหม่ การเทศน์ การบรรยายยังคงใช้ภาษาเก่า ๆ เดิมๆ ตาม จารีตประเพณี ทำให้เกิดปัญหาในการเผยแผ่ ธรรมะ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดปัญหาการไม่ เข้าใจภาษาธรรมะด้วย ด้านปัญหาศักยภาพ ของวัดสอดคล้องกับ พระปลัดทวีญญ

อศุควชิโร^{๑๑} (ยอดเพชร) ว่าการพัฒนาการ บริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุค โลกาภิวัตน์ เพราะวัดขาดการบริหาร การจัดการให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบ ขาด การประสานความเข้าใจสำหรับแต่ละ โครงการที่วัดดำเนินการ ขาดหลักการบริหาร ตามแนวพุทธศาสนา คือ หลักการครองตน การครองคน และการครองงาน ขาดการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็น ศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบ GT Model ที่เกี่ยวคู่กัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย ๑) ชัยปัญญาก่อนจึง ย้อนเขยื้อนกาย คือ การสำรวจรวบรวมความ คิดเห็นและข้อมูล เพื่อประเมินสภาพของวัด และชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่ เหมาะสม ๒) ยิ่งให้ยิ่งได้ คือ การประกาศ เจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อ ประโยชน์ต่อชุมชน ๓) ฝนตกใส่ตุ่ม คือ การ สำรองความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึก ความรู้นั้นจัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ ๔) กลุ่มกัลยาณมิตรคิดถูก คือ การสร้างภาคี เครือข่าย ในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อ ประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และ ระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ ๕) ต้องสุขก่อน จึงสำเร็จ คือการส่งเสริมพฤติกรรมทางด้าน

^{๑๐} พระสุนทร รตนปญโญ (มติยาภักดิ์), การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้ ภาษาในการ สื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบัน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๐-๑๘๒.

^{๑๑} พระปลัดทวีญญ อศุควชิโร (ยอด เพชร). **การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็น ศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์**. (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๐).

จิตใจให้บุคคลมีปัญญา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่เสพรูปโรควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง

ด้านการพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกสำหรับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารูปแบบการจัดโครงการธรรมะสัญจร โดยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ หน่วยงานรัฐ ประชาชนในท้องถิ่น และเยาวชน โดยมีพระสงฆ์ไปเป็นองค์บรรยายธรรม เทศนาธรรม เพื่ออบรมประชาชนในท้องถิ่น เพื่อนำประชาชนเข้าสู่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน รูปแบบธรรมะสัญจรนี้มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี สอดคล้องกับทฤษฎีการประชาสัมพันธ์ที่ วิรัช ลภีรัตนกุล^{๑๒} กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ คือ กระบวนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถาบันต่อสถาบัน สถาบันกับประชาชน และประชาชนต่อประชาชนโดยวิธีการวางแผน การกระทำอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยข้อเท็จจริงและประชาคมดีเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถาบัน การจัดโครงการธรรมะสัญจรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นมาทำงานร่วมกันระหว่างวัด บ้าน ชุมชน และหน่วยงานราชการ ทำให้มีพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมโครงการธรรมะสัญจรเป็นจำนวนมาก เพราะการประชาสัมพันธ์งานดีสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ที่พระมหาตวัน สิริธมโม^{๑๓} กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ย่อมมีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายชี้แจง (Explanation) ให้ประชาชนทราบเรื่องราวความเป็นจริงในเรื่องหลักชีวิต เพื่อเป็นการบอกกล่าว (To Inform) ให้ประชาชนทราบถึงหน้าที่ความเป็นอุบาสกอุบาสิกา เพื่อการเผยแผ่แจ้งความ (Publicity) ประกาศ (Declaration) โดยนำธรรมะที่เหมาะสมกับวัยแต่ละวัยมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ (Knowledge) เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจ (Understanding) ในเรื่อง que ประชาชนยังเคลือบแคลงสงสัย ขาดความรู้ ความเข้าใจ เพื่อเป็นการสื่อสารสัมพันธ์กันระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อเป็นการให้การศึกษา (To Educate) ให้ประชาชนเกิดความเฉลียวฉลาด เพื่อเป็นการยกระดับความรู้ความเข้าใจให้สูงขึ้นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อการชักจูง (To Persuade) เกลี่ยกล่อมชักจูงใจให้สนับสนุนการดำเนินงานของวัดและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้หน่วยงานได้บริการ (To Service) ตระหนักในภาระหน้าที่และความถูกต้อง บริการแก่สังคมได้ถูกต้องเหมาะสมตามความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของหน่วยงานตามความต้องการของสังคมและประชาชน ตลอดจนอยู่

^{๑๒} วิรัช ลภีรัตนกุล, การประชาสัมพันธ์คืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๕.

^{๑๓} พระมหาตวัน สิริธมโม, การให้คำปรึกษาและการประชาสัมพันธ์, หนังสืออนุสรณ์พระธรรมทูตรุ่นที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๐.

ในจริยธรรม คุณธรรม กฎหมาย ประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ (To Belief) เพื่อขจัดความเคลือบแคลงสงสัย ไม่รู้ เพื่อให้เกิดความราบรื่นของการดำเนินงานของหน่วยงานในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา (Trust) ในสถาบัน ในเรื่องจริยธรรม ศีลธรรม ความถูกต้อง ไม่หลอกลวง ไม่ฉวยโอกาส การประชาสัมพันธ์เพื่อดำเนินงานการเผยแผ่ธรรมะสัญญาจะเป็นการเชิญชวนประชาชนให้เข้ามาร่วมกิจกรรม และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมมือกับวัดจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีศีลธรรมอันดีงามของพระพุทธศาสนา การเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์จึงปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมกับคนฟังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิสิต เวชโฮส^{๑๔} ว่าปัจจุบันมีพระนักเทศน์หลายรูปมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม คนในสังคมมีการศึกษาสูงขึ้นมีงานมากขึ้น การทำงานก็ทำเป็นเวลาจึงไม่ค่อยมีโอกาสดูหรือเวลามาพบปะพูดคุยกัน เมื่อมีโอกาสดูพบปะกันในพื้นที่ทางศาสนาคนก็มีความพอใจที่จะพูดคุยกันมากกว่าที่จะฟังเทศน์ ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้พระจึงปรับเปลี่ยนการเทศน์ให้มีเนื้อหาที่ทันสมัยมากขึ้น มีการยก

เหตุการณ์ทางสังคมที่เป็นข่าวทางสื่อมวลชนมาเป็นตัวอย่างในการสอน และแทรกธรรมะเข้าไปในการสอนแต่ละครั้ง อาทิ การสูญเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ พระจะแทรกธรรมะเรื่องความประมาท และมีการแทรกอารมณ์ขันเข้าไปด้วย ทำให้ผู้ฟังอยากฟัง ฟังแล้วไม่่วงนอน ทั้งเวลาเทศน์ก็จะจำกัดเวลาให้น้อยลงประมาณ ๓๐ นาที ทำให้การสอนธรรมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน

รูปแบบการจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อการอบรมพุทธศาสนิกชนทั้งในวัดและนอกวัด ในวัดส่งเสริมการปฏิบัติธรรมสอนกรรมฐานทุกวัน ทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและไปปฏิบัติธรรมที่วัดตลอดปี ไม่ขาดสาย ทำวัดให้เป็นสถานที่มีความสัปปายะ สะดวกสบายแก่ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม การจัดวัดให้เป็นที่ปฏิบัติธรรมต้อนรับพุทธศาสนิกชนตลอดปี สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers) กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา มากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรมที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยากหรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่ายต้องมีลักษณะ ๕ ประการ ได้แก่ มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) ไม่ยุ่งยาก สลับซับซ้อนมาก (Less Complexity)

^{๑๔} นิสิต เวชโฮส, “การให้การศึกษาแก่ชุมชนบทของวัดในพุทธศาสนาในกระแสการเปลี่ยนแปลง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๕.

สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และสามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) การตัดสินใจรับเอานวัตกรรมยังขึ้นอยู่กับ ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้น ๆ (Interest) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และการรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Refection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป” การรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับสื่อสาร การแพร่กระจายนวัตกรรมจากจุดเริ่มต้นไปสู่จุดสุดท้าย การรับหรือไม่รับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ จึงเป็นได้ว่าการสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรม ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งผ่านนวัตกรรม เป็นผู้นำความคิดหัวก้าวหน้า (Cosmopolite Opinion Leaders) กับบุคคลสมาชิกชุมชนผู้หนุ่มแน่นและการศึกษาสูงในชั้นทดลองของกระบวนการแพร่ นวัตกรรม การรับนวัตกรรมก็จะเร็ว หากเป็นกรณีความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ความคิดหัวก้าวหน้าแต่สมาชิกชุมชนหัวล้าหลัง การรับนวัตกรรมก็ช้าหรืออาจไม่มีการรับนวัตกรรมเลยก็ได้ การรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับตัวนวัตกรรม หมายถึง ลักษณะของนวัตกรรมมีส่วนกำหนดระยะเวลา หรือการรับหรือไม่รับนวัตกรรม การรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับระยะเวลา เพราะตัวเวลามีอิทธิพลต่อการรับหรือไม่รับนวัตกรรม เวลาก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ภาวะนวัตกรรม (Innovativeness) เป็นเครื่องแสดงระดับของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมสูง ต่ำ บางคนกลายเป็นนวัตกรรมหรือผู้ล้าหลังตามเวลาที่รับนวัตกรรม การที่

บุคคลจะตัดสินใจรับหรือไม่รับนวัตกรรมจะต้องใช้เวลาพิจารณานวัตกรรมระยะหนึ่ง หากไม่มีเวลาคงตัดสินใจไม่ได้ เวลาจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรม^{๑๕} การปฏิบัติธรรมเป็นนวัตกรรมพัฒนาชีวิตเป็นเรื่องสำคัญสำหรับชีวิต พุทธศาสนิกชนเห็นว่าชีวิตมีปัญหาจึงหาทางแก้ปัญหาชีวิตด้วยการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างสิ่งใหม่แก่ชีวิต จึงยอมรับนวัตกรรมเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นแนวทางทำให้จิตใจเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สอดคล้องกับวิชฌุสรณ์ ศรีแก่นจันทร์^{๑๖} วิธีการถ่ายทอดวิถีพุทธปฏิบัติ โดยสอนให้เด็กทำบุญใส่บาตร และบิณฑบาต หรือญาติผู้ใหญ่ปฏิบัติตามศีลห้าเป็นตัวอย่าง ให้เด็กปฏิบัติตาม โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีวิธีการถ่ายทอดวิถีพุทธปฏิบัติด้วยการสอนให้เป็นคนดี การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสอนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การปฏิบัติธรรม การเดินจงกรม เป็นการกล่อมเกล่าจิตใจ ให้สงบเย็น ทำให้รู้เท่าทันอารมณ์ตนเองซึ่งส่งผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดี ชุมชนมีวิธีการถ่ายทอดวิถีพุทธปฏิบัติ ด้วยการให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำบุญ

^{๑๕} อ่างในคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, (เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐-๓๒.

^{๑๖} วิชฌุสรณ์ ศรีแก่นจันทร์, “การถ่ายทอดวิถีพุทธปฏิบัติต่อวัยรุ่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗.

และทำกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาที่ชุมชนจัดขึ้น โดยสมาชิกชุมชนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง การจัดวัดให้มีการสอนพุทธธรรม ส่งผลให้เยาวชนมีจิตที่มีธรรมะ มีอัธยาศัยที่อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นเด็กดีมีธรรมะ ไม่เกรง ไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าว สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชัยยันต์ ธมฺมวิสุทฺธิโก (ธรรมสุทฺธิ)^{๑๗} ว่าการสอนธรรมะของพระราชธรรมเจติยาจารย์ (วิริยงค์ สิรินธโร) ซึ่งท่านสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีจากรูปแบบต่าง ๆ สอนธรรมะได้อย่างเหมาะสม และสร้างปุชนิยวัตถุ และ ปุช นี ย ส ถาน เพื่อ การ เ พ ย แ ผ่ พระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน วิธีการปฏิบัติธรรมให้เกิดความเข้าใจก่อนแล้วก็นำมาประยุกต์ตามความเข้าใจของตนเองเข้าด้วยกัน รูปแบบการสอนของท่านจึงไม่ยึดติดอยู่กับตำรา เป็นการอธิบายจากสภาวะที่สัมผัสได้ด้วยใจ อันเกิดจากการปฏิบัติตามวิธีการเจริญสมาธิในชีวิตประจำวัน วิธีการสอนธรรมะของท่านเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ผู้ศึกษาธรรมะควรศึกษาเพื่อความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวคำสอนของพระพุทธองค์ให้ถูกต้องยิ่งขึ้น จึงเกิดสถาบันพลังจิตตานุภาพ เพื่อสอนหลักการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศไทย เพื่อสอนหลักการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน เพื่อให้

ประชาชนได้มีหลักปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง อีกเป็นการพัฒนาพุทธศาสนิกชนให้มีความเข้าใจ การปฏิบัติที่ถูกต้องด้วย

รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะด้วยรูปแบบเทศนาธรรม ได้แก่ การเทศน์ในงานพิธีต่าง ๆ ตามที่ได้รับอาราธนา เป็นการถ่ายทอดธรรมอันเป็นคำสั่งสอนทางศาสนาด้วยการแสดงชี้แจงให้ฟัง เป็นการเผยแผ่ศาสนธรรมแบบหนึ่ง ที่นิยมมาแต่สมัยพุทธกาล การเทศนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะที่พระพุทธองค์ได้ทรงนำมาใช้ในการเผยแผ่ นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One-Way Communication) แต่บางครั้งมีการถามผู้ฟัง แต่ผู้แสดงก็ได้ให้คำตอบเอง การแสดงพระธรรมเทศนาส่วนมากใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ส่งสาร (Source) มีธรรมะเป็นสาร (Message) ใช้การสื่อสารทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ มีหนังสือพิมพ์ เป็นต้น หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น เป็นช่องทาง (Channel) ในการส่งสาร และมีพุทธศาสนิกชนมวลชนเป็นผู้รับสาร (Receiver) สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าและพระสาวกตลอดถึงอุบาสกอุบาสิกา ได้แสดงพระธรรมเทศนาพูดแบบ Face to Face คือ การสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน ผู้ฟังเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สามารถเห็นบุคลิกภาพมีความใกล้ชิดกัน สามารถเห็นปฏิกิริยาของผู้รับฟังได้ การสื่อสารแบบนี้มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทศนคติของผู้ฟังได้มาก สามารถจัดเนื้อหาสาระของธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟังทั้งมีความรวดเร็ว การเผยแผ่ธรรมะด้วยการเทศนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนฟังได้พ้นจากอบายมุขมีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต และ

^{๑๗} พระมหาชัยยันต์ ธมฺมวิสุทฺธิโก (ธรรมสุทฺธิ), “วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชธรรมเจติยาจารย์

(หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร)”, **วิทยานินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาภูมิราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๖.

เป้าหมายสูงสุด คือได้บรรลุมรรคผลนิพพาน การสื่อสารจึงเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมอันสูงค่า เพราะธรรมะจะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยผู้เผยแผ่ธรรมคือเหล่าพระสงฆ์สาวก ที่มีความรู้ดี ประพฤติดี มีความชำนาญการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งเรียกว่าพระนักเผยแผ่ เป็นผู้สืบทอดมรดกธรรมไม่ได้สูญหาย สอดคล้องกับแนวคิดพระราชปฏิญาณมุนี^{๑๘} ดังคำว่า *บวชเป็นพระจะต้องมีหน้าที่เทศน์ แสนวนิเศษเทศน์ ตีมีแก่นสาร เสริมปัญญาสาธุชนให้พ้นพาล เทศน์คืองานของพระอย่าละเลย* เพราะการเทศน์ก็เป็นรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะที่พระสงฆ์จะต้องช่วยกันทำหน้าที่เทศนาสั่งสอนประชาชนให้มีศีลธรรม สอดคล้องกับ Malinowski เสนอทฤษฎีการหน้าที่นิยมอย่าง เป็นสากลว่า วัฒนธรรมตอบสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคลความต้องการเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เช่น ความสงบทางใจ ความกลมกลืนทางสังคม และการมีระบบสังคมที่ตอบสนองได้ วัฒนธรรมเป็นหลักการสำคัญในการใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาาระบบวัฒนธรรมทั้งหมด^{๑๙} การฟังธรรมเป็นการนำหลักธรรมะมาตอบสนองจิตให้เกิดความสงบ ให้เกิดปัญญาทางจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัย

พระถวิล ภูพินนา^{๒๐} ว่ารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาของที่เหมาะสมคือ รูปแบบด้านการอบรมสั่งสอน รูปแบบด้านการปฏิบัติ และ รูปแบบ ด้าน วรรณกรรม ทางพระพุทธรูปศาสนา ด้านการสั่งสอน มีการอบรมสั่งสอนแบบประจำ และการอบรมสั่งสอนแบบเคลื่อนที่ มีการสนทนาธรรม ที่เป็นวิธีการที่ง่ายและให้ผลดีที่สุด สามารถหาวิธีการแก้ปัญหาได้ ด้านการปฏิบัติเป็นวิธีหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ มีรูปแบบในการปฏิบัติ คือ การปฏิบัติต่อตัวเอง การปฏิบัติต่อวัด และการปฏิบัติตัวเพื่อสังคม ด้านวรรณกรรมพระพุทธรูปมีวรรณกรรม ๒ ลักษณะ คือ วรรณกรรมลายลักษณ์ และวรรณกรรมมุขปาฐะ รูปแบบการเผยแผ่ดังกล่าวสามารถนำธรรมะไปสู่ประชาชนให้มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตได้ เป็นพุทธรูปบริษัทที่ดีในพระพุทธรูปศาสนา

การพัฒนาพระสงฆ์ให้เชี่ยวชาญการสอนสามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ทุกรูปแบบ และใช้วิธีการเผยแผ่เชิงรุกได้ทุกสถานการณ์ ทั้งการอบรมประชาชนประจำตำบลในลักษณะโครงการธรรมะสัญจร การบรรยายด้วยการสอนพระพุทธรูปวันอาทิตย์ การเทศนา การจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เพราะเป็นวิธีการทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงพุทธธรรมได้ง่ายที่สุด การพัฒนารูปแบบและ

^{๑๘} พระราชปฏิญาณมุนี, วิชาการเทศนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังอักษร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๘.

^{๑๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๒๕-๕๕.

^{๒๐} พระถวิล ภูพินนา, “การเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาของพระราชญาณเวที (พระมหาบัวศรี ชุตินธโร วัดประชานิยม อำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔-๑๑๐.

วิธีการเผยแผ่เชิงรุก คณะสงฆ์ต้องสร้างบุคลากร สร้างทีมงาน สร้างเครือข่าย มีกลุ่มงานติดต่อประสานงานการเข้าไปเผยแผ่ตามชุมชน การติดตามผลการเผยแผ่ และการกำกับบุคลากรการเผยแผ่ ซึ่งทุกภาคส่วนจะต้องทำข้อตกลงร่วมกันในการทำงานระหว่างวัดกับชุมชน ที่สำคัญหน้าที่หลักของวัดต้องผลิตสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนา คือการสร้างศาสนทายาทให้มีจำนวนมากพอ กับจำนวนงาน เพื่อให้งานพระศาสนาด้านการเผยแผ่พุทธธรรมแก่ประชาชนเดินหน้าอย่างต่อเนื่อง

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรนำรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะแบบโครงการธรรมะสัญจร นำไปปฏิบัติการทุกจังหวัด เพื่อวางรากฐานการพัฒนาชุมชน สร้างความใกล้ชิดระหว่างวัดกับชุมชน สร้างความสามัคคีในหมู่พุทธบริษัท ทำให้เกิดการพัฒนาคณะ พัฒนาชุมชน ทำให้เยาวชนคนหนุ่มสาวเข้ามาสู่กระบวนการเผย

แผ่ธรรมะของพระสงฆ์ เป็นการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนของชาติ และจัดตั้งวัดให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมทุกตำบล เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัท ส่งเสริมการอบรมศีลธรรมประชาชนทุกตำบล เพื่อสร้างคนให้มีศีลธรรม สร้างเยาวชนให้มีธรรมะ และสร้างพระให้เป็นนักปฏิบัติ โดยการปรับรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะให้เหมาะสมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ

๖.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

ควรดำเนินการวิจัยศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย เพื่อนำมาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน เพื่อจะได้นำรูปแบบวิธีการ ที่มีมาตรฐานมาสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีความเชี่ยวชาญด้านเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน และศึกษาวัดที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนเพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขและปรับปรุงวัดให้เป็นสถานที่เผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนในภายหน้า

บรรณานุกรม

- คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบุรี. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๑.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี. สมัยแรกพระพุทธศาสนาเป็นประธานของประเทศในสุวรรณภูมิ
อยู่ที่นี้ ที่แผ่นดินสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.
- นิสิต เวชโอสถ. การให้การศึกษาแก่ชุมชนบทของวัดในพุทธศาสนาในกระแสการเปลี่ยนแปลง.
วิทยานิพนธ์ อศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระถวิล ภูพันธ์. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชญาณเวที (พระมหาบัวศรี ชุตินฺธโร วัด
ประชานิยม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- พระปลัดวรญาณ อุดมวิโร (ยอดเพชร). การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุค
โลกาภิวัตน์. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๕๘.
- พระสุนทร รตนปญโญ (มதியากัด). การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้ ภาษาในการสื่อสารเพื่อการเผย
แผ่ธรรมะในยุคปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.
- พระมหาถ้วน สิริธมโม. การให้คำปรึกษาและการประชาสัมพันธ์. หนังสืออนุสรณ์พระธรรมทูต
รุ่นที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาชัยยันต์ ธมฺมวิสุทฺธิโก (ธรรมสุทธิ). วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชธรรมเจดีย์
จารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินฺธโร). วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระราชปฐิภาณมณี. วิชาการเทศนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วังอักษร, ๒๕๕๗.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- วิรัช ฤทธิรัตนกุล. การประชาสัมพันธ์คืออะไร. พระนคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔.
- วิชณฺสรร์ค ศรีแก่นจันทร์. การถ่ายทอดวิถีพุทธปฏิบัติต่อวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาวิทยาลัยราช
ภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๗.
- สนิท ศรีสำแดง. พระพุทธศาสนากับการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๗.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, ๒๕๔๓.

